

xa': «Enaprés reyà ('va regir') Oto segon. On co-ls lombarts li trenquessen la pau él se-n venc a Roma e --- pausà *querelles* de la pau que li avien franta» (*VidesR*, P266r1, V838.37: violata pace querimoniam movens; notem a més *querelós* en el mateix text traduint el ll. *querulosus*, veg. infra). *Querela* apareix a més en un doc. de 1435: «--- sia stada desarmada certa galiota --- ab gran *querela* dels parsone<r>s» (*BSAL* VIII, 430), i en la versió oficial dels *Usatges* feta al S. xv *querela* reemplaça *clam* del text antic: «Si negun hom contra altre haurà alguna *querela*, e-l citarà que li faça dret» (*NCL*, XLIII-XLIV, p. 235; notem que aquest text normalment distingeix entre la grafia de -l- i -ll-). En el següent passatge de l'*Excitatori* d'Oliver, grafiat com *qüerela* per l'editor, té el sentit llatí de 'queixa, plany': «la dita veu pot ésser dita doctrina nostra, no pas *querela*» (*NCL*, 175.27); la referència és al crit de Jesucrist «*Heli, Heli!* --- Per què m'has desemparat?», que l'autor considera «no pas una queixa». Notem a més que hi ha exemples de *querelar* o *querellar* en els docs. de 1010-1035, 1074-1102, 1445, *querelador* o *querella-* de 1228, i del S. xiv, *querellant* de 1387 i 1444, *querelós* 'queixós' en *VidesR* i *querellosament* en doc. de 1393 i *querelo-* en 1459, veg. infra els derivats.

El mot *querela* (o *querella*) sembla molt menys usat que *querimònia* en català antic. Notem que JMarch (1371) i L. d'Aversó (c. 1398) tot i incloure aquest darrer no duen *querela* o *querella*, que potser consideraven un llatinisme pur. Així i tot, *querella* amb els seus derivats comença a aparèixer amb certa freqüència en escriptors valencians de la segona meitat del S. xv; l'usa Jaume Roig en rima amb mots com *vella*, *ella* en *Spill*: «Lo seu florí ('diners'), / cert, no-m restà / car ell testà / al plaer d'ella, / per sa *querella* ('demanda, reclamació') / com li plaguén» (v. 834); amb l'acc. de 'acusació davant una autoritat' en v. 3319, o simplement 'acusació d'un delicte' en v. 6804: «esta *querella* / tots la saberén; / no s'abstingueren / fer casament / tots follament; / per ço periren / e tots moriren»; significa 'disputa, discòrdia' en: «Alguns moderns / són fets gouerns / de barques velles; / velles *querelles* / han fetes pròpies» (v. 10720), i sembla que s'ha d'interpretar com 'sense taca d'acusació' en el següent passatge referent a la Verge: «la tota neta, / sense *querella*; / la tota bella, / ver or sens liga; / mare y amiga / del Creador» (v. 10911);³ *querellar-se* 'presentar querella contra algú' en v. 5342 (infra). L'usa també Ausiàs Marc, LXII, 23 en rima amb *ella*. Apareix també en el *Tirant* en el sentit de 'plany': «E si'm demanes de què tinch *querella*, sol de les leys humanes» (*AlcM*), «Jatsia la nostra *querella* sia tan justa que no consent sinó tapar-se los ulls per ço que hom no es [sic] veja» (cap. 226, ed. Riquer, p. 659); «La fama anà per tota la ciutat, de la mala nova, e tota la gent feien molt grans llamentacions per los amics e parents que pensaven que eren morts. Les *querelles* de les mares eren manifestades per los batiments e plants: alçaven los ulls al cel e ploraven» (ib., ed. *NCL*, III, 76.26).⁴ Figura a més en les *Trobes de Verge Ma-*

ria (València 1474) segons nota de Sanelo (ed. Gulsoy, p. 191b) i *querellar-se* en JRoís de Corella (infra).

Després figura, escrit *querela*, amb *querellar-se* i *querellós* en Busa-Nebr. (1507), i en el sentit de 'clam (jurídic)' en un document de 1657 (*DAG.*) i en un text de Goigs (Ss. xvii, xviii) procedent de Gandesa: «per ço que dels malalts vos doleu, ohiu, Verge, sa *querella*» (ib.); *querella* i *querellar-se* en els fals Boades, S. xvii (ib.); grafiat *querela* en un document de 1688 (*AlcM*) i en Lacav. 1696, fet que fa palès que el mot sempre ha estat llatinitzant en català.⁵ Lab. 1840, tot i remetent a *queixa* en la primera accepció inclou com a normal el sentit de 'demanda judicial', i de fet el seu ús avui continua essencialment amb aquest valor en l'esfera jurídica. D'altra banda, el cast. *querella*, ben documentat des d'un principi, s'ha generalitzat molt més en la llengua i és usual avui en molts parlars; igualment el port. *querela*, i JCor. s'inclina a considerar-los hereditaris (*DECH* iv, 716b57ss.).⁶ En francès no és gaire més popular que en català.⁷

DERIV.: *Querellar* [tr. 'disputar (a algú) una cosa', 1010-1035 «--- quod tu E., episcopus, m.o *querelleràs* o me'n pregaràs sine més engan» (*BABL* vi, 383); 1074-1102 «--- de ista hora en antea no tolrei ni no te'n tolrei ni t-o *querelarei* ne meo servicio --- no te'n vedarei» (Rodon Binué, *l. c.*, p. 211); 'tenir queixa d'algú': 1445 «per los honorables cónsols de aquesta vila seria stat scrit a vostres --- savieses *querelant-se* de nosaltres» (Calmette, *RLR* XLIX, 293); a. 1632 «--- tots los convocats --- *se querelaren* de la intervèntia del Procurador» (L. de Puguera, *Pràctica de Coris*, 26); *querellar-se* id.: «Yo, pare trist, / --- / hoynt son plant / --- / compassió / aguí gran d'ella; / de quís *querella* / volguí sentir» (*Spill*, 5342); *querellar-se* (de fortuna) en JRoís de C. (*AlcM*); un altre ex. en les *Faules* d'Isop (a. 1550) i en els fals Boades (*AlcM*); Lab. 1840 en l'acc. de 'posar una demanda judicial'. *Querelador* [*querela-*, 1228; -*llador*, en Marsili, *Cròn.* (S. xiv): «en axí que la meytat d'aquest doblé (?) haja lo *querelador*» (*DAG.*)]. *Querellant* 'que es querella' [1387; 1444, 1786]. *Querellós*, ant. [*querelós*, *VidesR*: «sel (=cel) qui és *querelós* no és monje ni sel qui és irós no és monje» (P255v1; V804.32 *querulosus*)]. *Querellosament*, ant. [1393, *Hist. de Söller* (*AlcM*); 1459 «conseller seguon fon exposat *querellosament* e ab gran complante» (*Man. Ardits* II, 309)]. Notem a més que Eiximenis usa un cop *quèrula*, adj. f. («ab *quèrula* e lamentable veu demanà», *DAG.*), pres del ll. *querulus*, -a.

Querimònia, ant. 'demanda, instància, querella', terme jurídic molt usat en el llenguatge antic [1190-1210 «Hec est memoria de *querimonias* que facit la mesó del Temple --- de Arnall de Guardia» (Russell-Gebbett, *Med. Cat. Ling. Texts*, p. 85.1); en els *CosiTort.* hom explica *querimònia non mutanda* «ço és que hom no puxa mudar son pleyt» (ed. Oliver, 54); *oir querimònia* (d'algú), en *Ordin.* Pere III, p. 130 (a. 1343); ACanals «Rumor e *querimònia* popular que --- tempta de pugar-se'n al sobiran cel» (Pròl. de la *De Prov.*, *NCL*, XLIX, 85.16); c. 1398, L. d'Aversó, § 196; *Spill*,